

Araştırma Makalesi

AFET KRİZ YÖNETİMİNDE SOSYAL MEDYA: 30 EKİM 2020 İZMİR DEPREMİ

Esra Ebru MAVİ¹

ÖZ

Afet yönetimi, kamu hizmeti niteliğinin tartışma götürmez olması nedeniyle kamu idaresinin sorumluluğunda yürütülen temel faaliyet alanlarından biridir. Afetler, insanlığın başlangıcından günümüze değin uzanan ve özellikle günümüzde hızla müdahale edilmesi gereken toplumsal sorunlar açığa çıkarmaktadır. Her ülkenin afet yönetim sistemi, baş etmek zorunda kalınan afetlerin çeşitliliğine göre yasal düzenlemelerle örgütlenmekte ve yönetilmektedir. Afet yönetimi konusunda oluşturulan literatür, konunun çoğunlukla siyaset-yönetim-ekonomi üçgeninde değerlendirildiği, ele alınan afet yönetiminin esas olarak afet yönetimine ilişkin genel politikalara işaret ettiği yönündedir. Bu bağlamda afet kriz yönetiminde sosyal medyanın rolü, irdelenmesi gereken bir başka konu başlığıdır. Bu çalışmanın amacı, küreselleşme ve yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte yönetim süreçlerine etki eden sosyal medyanın özellikle afet kriz yönetim sürecinde önemini değerlendirmektir. Bu çerçevede, 30 Ekim 2020 tarihinde İzmir’de meydana gelen depremin kriz yönetiminde, afete müdahale, afet sonrası yönetim sürecinde sosyal medyanın rolünün sorgulanması önem kazanmaktadır. Çalışmada öncelikle afet, afet yönetimi kavramları ile afet yönetimi aşamaları ele alınmış; ardından Türkiye’de afet yönetimi anlayışı değerlendirilmiştir. Afet kriz yönetiminde sosyal medyanın rolüne ilişkin olarak 30 Ekim 2020 tarihinde İzmir’de meydana gelen deprem, 6 Kasım 2020 tarihine kadar geçen süreçte sosyal medyada çıkan haberler, afet kriz yönetim aktörlerinin süreci yönetmelerindeki etkisi bağlamında analiz edilmiş; kriz yönetim sürecinde sosyal medyanın duyurum/haberdar etme/bilgilendirme, etkileşim geliştirme, tepkileri ortaya koyma, simgeselleştirme/sembolikleştirme ve bireyleri bir araya getirme özelliklerinin öne çıktığı bulgulanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Afet Yönetimi, Afet Kriz Yönetimi, Merkezi Yönetim, Yerel Yönetim, Sosyal Medya.

ABSTRACT

Disaster management is one of the main fields of activity carried out under the responsibility of the public administration, due to its indisputable nature of public service. Disasters reveal social problems that have been extending from the beginning of humanity to the present day and that need to be intervened rapidly, especially today. The disaster management system of each country is organized and managed with legal regulations according to the variety of disasters they have to deal with. The literature on the previous works on disaster management shows that the issue is mostly evaluated in the triangle of politics-management-economy, and the discussed disaster management mainly points to general policies related to disaster management. In this context, the role of the media in disaster crisis

¹ Yükseköğretim Kurulu, esraebrumavi@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8734-2630

management emerges as another issue that needs to be examined. The aim of this study is to evaluate the importance of the media, which affects management processes with the development of globalization and new communication technologies, especially in the disaster crisis management process. In this framework, it becomes important to question the role of the media in the crisis management of the earthquake that occurred in İzmir on October 30, 2020, in the disaster response and post-disaster management process. In the study, first of all, disaster, disaster management concepts, stages of disaster management are discussed; after all, the disaster management approach in Turkey is criticized. Regarding the role of social media in disaster crisis management, the earthquake that occurred in İzmir on October 30, 2020, the news on social media until November 6, 2020, were analyzed in the context of the impact of disaster crisis management actors on the management of the process; In the crisis management process, it was found that the social media's features of announcing/informing, developing interactions, revealing reactions, symbolizing and bringing individuals together.

Keywords: Disaster Management, Disaster Crisis Management, Central Government, Local Government, Social Media.

Giriş

Yaşam süreçlerinde “istenmedik durum” olarak ortaya çıkan, “bir toplumu ya da çevreyi olumsuz olarak etkileyen doğal ya da insan kaynaklı olaylar”ı (Sever ve Değirmenci, 2019:3) ifade eden afet²(ler) (*disasters*), adeta bir “yıkım”ı temsil eden süreçlere işaret etmektedir. İnsanlık tarafından “büyük felaket, bela ve musibet” (Doğan, 2003:17) biçiminde nitelendirilen afetler, yaşanması anı ve sonrası kişiler, kurumlar ve devlet düzeyinde yönetilmesi gereken psiko-sosyal, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik krizler açığa çıkarmaktadır. İnsanlar, ilk çağlardan başlayarak türü ve şiddeti giderek artan sayıda afetlere karşı giriştikleri mücadelede başta can kaybı olmak üzere mal ve çevresel kayıplarını önlemek amacıyla politikalar ve stratejiler geliştirmektedirler. Doğanın kendi yapısından kaynaklı afetlerin yanı sıra bilim ve teknoloji ilerlemesi, insan yaşamı standartlarının yükseltilmesi amaçlı doğaya müdahaleler arttıkça afetler beşeri boyut kazanmıştır.

Her ülkenin afetlere karşı verdiği mücadelede, afetin türüne, sıklığına ve şiddetine göre üretilen ulusal politikalar ve bu politikalar doğrultusunda geliştirilen önlem ve müdahale esaslı afet yönetimi stratejileri farklı olmaktadır. Bununla beraber, afetlerin şiddeti, etki düzeyi ve boyutuna göre ulusal afet yönetimine destek olacak uluslararası afet politikaları da geliştirilmektedir. Afet yönetimindeki politikalar başlangıçta, afetler meydana geldikten sonra yürütülen sürece işaret ederken, günümüzde bilim ve teknolojideki gelişmelerle birlikte, afet risklerini saptamaya ve afetler olmadan mümkün olduğu kadar önceden haberdar olmaya dönük çalışmalar

² Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde (2020) afet, “insanlar için fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplumları etkileyen, etkilenen toplumun yerel imkân ve kaynaklarını kullanarak baş edemeyeceği doğa, teknolojik veya insan kökenli olayların sonuçları” olarak tanımlanmaktadır. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD, 2020) ise kavramı, “toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay” biçiminde ifade etmektedir.

yürütülmektedir. Afet yönetiminde geliştirilen politikalar esasında afetin açığa çıkardığı kayıpları, hatta afet riskini en aza indirmeyi hedeflemektedir.

Afet yönetimi için ulusal ve uluslararası mevzuat doğrultusunda oluşturulan kurumsal yapılanmalar ve yönetim süreçleri doğrultusunda gerçekleştirilen faaliyetlerle afet yönetiminin hedefine uygun sonuçlara ulaşıp ulaşılmadığının saptanması uzun soluklu bir izlemeyi ve başarılı bir denetleme mekanizması geliştirilmesini gerektirmektedir. Doğal afet örneği olarak deprem ele alındığında (i) afet yönetiminde, afet riskini azaltmak amacıyla yönelik olarak deprem bölgelerinde planlanan yapıların bulunduğu coğrafi bölgenin risklerine göre belirlenmesi ve yapılması, (ii) deprem sonrasında etkin düzeyde arama kurtarma ve ilk yardım faaliyetlerinin yürütülmesi, (iii) depremzedelere barınma, gıda vb. temel yardımların geciktirilmeden ve planlı biçimde ulaştırılması, (iv) hasar tespit çalışmaları yapılarak depremzedelerin ve deprem bölgesindeki hayatın eski düzenine kavuşturulması hızla hareket etmeyi ve acil önlemler almayı gerektirmektedir.

Afet yönetimi, afet öncesini ve afet sonrasında kapsayan ve kamusal sorumluluk gerektiren uzun bir süreçtir. Afet sürecini yöneten sorumlu bir örgütsel yapı mevcut olsa da afet, nedenleri, etkilenenleri ve sonuçları itibarıyla bütün toplumsal yapıyı derinden etkileyen beklenmedik bir durumdur. Süreçteki aktörlerin çeşitliliği ve dağınık yapısı ile durumla başa çıkmada zaman faktörünün belirleyici olması afette medyanın rolünün önemini göstermektedir. Bu çalışma kapsamında bütün bir afet yönetim sürecinde medyanın rolünü ele almaktan ziyade afet kriz yönetimi sürecini içeren -afetin meydana geldiği andan başlayarak- genel hayata etkililik/etkisizlik kararının alınması, afet olan bölgeye müdahale, ilk yardım çalışmaları, ilgili bölgede hasar tespit çalışmalarının yapılması, afetzedelere geçici barınmanın, yiyecek, içecek gibi temel ihtiyaçların sağlanması süreçlerinde sosyal medyanın ve internette istenen bilgiye erişimde kullanılan sistem olan arama motorunun etkisine odaklanılmıştır.

Gündelik hayatta karşılaşılan ve çoğunlukla toplumsal etkileri olan bir durum veya sorun karşısında insanlar önceki yıllarla karşılaştırıldığında daha kolay haberdar olmakta ve örgütlenebilmektedir. Dolayısıyla meydanın ve sosyal medyanın etkisi bu anlamda yadsınamaz. Gazete, televizyondan sonra bilgisayar teknolojileri ile birlikte yeni iletişim teknolojileri dönemine girilmiştir. Bu dönem, kimi zaman “yeni medya”, “ikinci medya” veya “dijital çağ” olarak adlandırılmaktadır (Güngör, 2018:395-397). Sosyal medya³nın yaygın kullanım kazanmasıyla birlikte kitlelilikle bireyselliğin,

³ Sosyal medya terimi, kullanıcıların çevrimiçi değişimlere katılmalarına, kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğe katkıda bulunmalarına veya çevrimiçi topluluklara katılmalarına olanak tanıyan çok çeşitli internet tabanlı ve mobil hizmetleri ifade eder. Genel olarak sosyal medya ile ilişkilendirilen (bazen Web 2.0 olarak anılır) internet hizmetleri türleri şunlardır: Bloglar, herhangi bir katılımcının web tarayıcısını kullanarak herhangi bir sayfayı değiştirmesine veya yeni bir sayfa oluşturmaya izin verilen toplu web siteleri (wikis), sosyal imleme (social

yüz yüze iletişim, dolaylı iletişim ve grup iletişimi gibi iletişim boyutlarının iç içe geçtiği, yazılı, sözlü, görsel, işitsel bütün iletişim türlerinin birlikte kullanıldığı; resmi, gayri resmi, hiyerarşik, eşitlikçi vb. bütün iletişim düzeylerinin birbirine karıştığı yepyeni bir iletişim ve medya ortamı oluşmuştur. Sosyal medya internet kullanımı ile birlikte gelişmiştir. Başlangıçta elektronik posta iletişimi (e-posta) ile başlayan süreç, MSN, facebook, twitter gibi sanal iletişim ortamı ile hayatımıza girdi. Ortaya çıkan sanal ortamlar hem yeni iletişim biçimi geliştirirken hem de sanal da olsa insanlara sosyal ortamlar yaratmış oldu (Güngör, 2018:397-398). Bu bağlamda haberleşme ve anlık etkileşimler düzeyinde yeni medyanın ve/veya başka bir ifade ile sosyal medyanın etkin rolünün yadsınması mümkün değildir.

Afet, Afet Yönetimi ve Afet Kriz Yönetimi

Afet, boyutları nedeniyle coğrafyadan jeolojiye, sosyolojiden kamu yönetimine uzanan birçok bilim alanını ilgilendiren çok boyutlu bir çalışma konusudur. Geçmişten günümüze birçok afet tanımı yapılmıştır. Kadioğlu (2008:6), afeti, “insanlar, tabii ve kültürel kaynaklar için fiziksel, ekonomik ve sosyal veya çevresel kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen ve topluluğun yerel imkân ve kaynaklarını kullanarak üstesinden gelemeyeceği doğal ve insan kaynaklı herhangi bir olayın sonucu” olarak tanımlamaktadır. Arapça kökenli olan kavram, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde (2020) “çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım” olarak tanımlanmış ve ortaya çıkma nedeni doğa olayları ile sınırlandırılmıştır. Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü’nde (2020) ise konu daha geniş kapsamlı olarak ele alınmış ve “toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur” açıklamasına yer verilmiştir. Bu bağlamda afet, insan kaynaklı (beşeri) ve doğal olarak sınıflandırılmaktadır (AFAD, 2020; Sever ve Değirmenci, 2019:4). İnsan Kaynaklı Afetler, (i) Nükleer, biyolojik, kimyasal kazalar, (ii) Taşımacılık kazaları, (iii) Endüstriyel kazalar, (iv) Aşırı kalabalıktan meydana gelen kazalar ve (v) Göçmenler ve yerlerinden edilenler şeklinde ayrıntılandırılabilir. Doğal Afetler ise (i) Yavaş

bookmarking), sosyal network siteleri (facebook, linkend, twitter vb.), durum güncelleme hizmetleri (status update services), sanal dünya içerikleri (virtual world content), medya paylaşım siteleri (media sharing sites). Bu kategoriler, bir dereceye kadar örtüşmektedir. Örneğin, twitter bir sosyal ağ sitesi ve bir durum güncelleme servisedir. Bunun gibi sosyal ağ sitesi olan facebook, fotoğraf paylaşır ve medya paylaşım sitesi Pinteres’te insanlar diğerlerini takip edebilirler (Dewing, 2010:1-2).

Gelişen Doğal Afetler (şiddetli soğuklar, kuraklık, kıtlık vb.) ve (ii) Ani Gelişen Doğal Afetler (Deprem, seller, su taşkınları, toprak kaymaları, kaya düşmeleri, çığ, fırtınalar, hortumlar, volkanlar, yangınlar vb.) başlıkları altında ele alınmaktadır. Ortaya çıkma nedenleri bakımından irdelendiğinde afetler (Burnham ve Gospodinov, 2008:26), (i) Doğadaki güçlerden kaynaklanan felaketler (Tropik fırtınalar (kasırgalar, siklonlar), taşkınlar, kuraklık, aşırı sıcak veya soğuk, volkanlar, depremler, heyelanlar, tsunamiler), (ii) Bir faktör olarak insanlarla yaşanan felaketler (ormansızlaşmadan kaynaklanan çamur kaymaları, kıtlık, çölleşme) ve (iii) Doğrudan insanların neden olduğu afetler (fikir ayrılığı, endüstriyel olaylar: patlamalar, tehlikeli malzemeler ve kirlilik, ulaşım etkinlikleri) olarak üçe ayrılır.

Günümüzde afet konusuna yaklaşım, insan hayatının beklenmedik olaylarla gündelik hayatlarının dışına çıkmasına yol açan ve çabuk ve etkin şekilde iyileştirme çabaları ile eski hayatlara geri dönmesini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, özünde yaşanan felaketler karşısında iyileştirme süreçlerinin tamamını kapsamakta ve normalleşme için gerekli adımların izlenmesine vurgu yapmaktadır (Wisner, Blaikie, Cannon ve Davis, 2003:10).

Afet konusunda yapılan tanımların, zaman içinde farklılık göstermesi aslında afetler konusundaki yaklaşımların ve çözüm önerilerinin çeşitlendiğini göstermektedir. Çünkü her ne kadar çoğunlukla temeli doğal kaynaklı olsa da, günümüzde birçok afetin insan eliyle ya da teknolojinin getirdiği bazı durumlar sonucunda tetiklendiği görülmektedir. Günümüze değin sınırlı ve kapsamlı tanımları ile afet birçok çalışmaya konu olmuş, insanın beklenmedik anda yaşadığı felaketlere işaret ederken bu felaketlerden en az zararla kurtulması için gerekli önlemlerin alınmasını vurgulamıştır. Bu bağlamda afet kavramı, en temel iki özelliği olan “yıkıcı” ve “öngörülemez” olmasıyla (Burnham ve Gospodinov, 2008:26) öne çıkmaktadır. Afet durumu, “insanlar ve insan yerleşmeleri üzerinde fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel kayıplara neden olan, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen doğal, teknolojik ve insan kökenli olayların sonuçları” (Ergünay, 2007:1) olarak değerlendirilmektedir.

Afet yönetimi, felakete verilen yanıtla ilişkilendirilmektedir. Az gelişmiş ülkelerin afet yönetiminde verilen yanıtta çeşitli kırılabilir riskler öne çıkmaktadır. Afet planı olmayan veya ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz planları olan ülkelerin afetlerin olası etkilerini hafifletmek ve toplumu afetle baş etmeye hazırlamak için uzun vadeli çalışmalara ihtiyacı bulunmaktadır. Bu bağlamda afet yönetiminin tüm süreçleri kapsamaya önem taşımaktadır. Sınırsız kaynaklara sahip olursa bile afetlere hazırlık konusunda yeterince hazırlık yapılmadığı takdirde, kısa vadeli sonuçlar alınır. Bu nedenle afet yönetiminde güvenlik açıkları tanımlanmalı, plan-programlar

geliştirilmeli, önemler alınmalıdır. Afet konusunda riskli toplumların acil durumlarla başa çıkma konusunda yeteri kadar eğitilmesi; aynı zamanda birçok kurumun koordinasyon halinde çalışması gerekmektedir (Burnham ve Gospodinov, 2008:20, 21). Günümüz teknolojileri sayesinde afet bölgeleri büyük ölçüde tespit edilebilmektedir. Nitekim tahmin edilen afetin ne zaman ya da ne kadar şiddette gerçekleşeceği konusunda kesinlik bulunmaması, afetler konusunda ciddi politikaların geliştirilmesi ve bu doğrultuda yönetim stratejilerinin belirlenmesini gerektirmektedir. Afet yönetimi konusunda ulusal/uluslararası iş birliklerinin geliştirilmesiyle afetlerin yıkıcı etkisi en aza indirgenebilecektir. Afet yönetiminde özellikle dört sorumluluk düzeyi tespit edilmiştir: Ulusal hükümet düzeyi, bölgesel hükümet düzeyi, belediyeler düzeyi ve halk-birey düzeyi (Erkal ve Değerliyurt, 2009:156). Bu süreçte (i) yöneticiler felaketin hızını ve başarısını ele alabilecek, (ii) ekonomistler binalardaki fiziksel kaybı ve üretim kaybını ölçebilecek, (iii) politikacılar, devlet kurumlarının zayıf tepkisinden kaynaklanan siyasi zararları değerlendirecek, (iv) sağlık çalışanları, afetten zarar görenlere acil müdahalede bulunabilecektir (Burnham ve Gospodinov, 2008:26).

Afet yönetimi, zarar azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme sürecini kapsamaktadır. Afet yönetim döngüsü olan ve birbirini izleyen, birbirleri ile bağlantılı bir yapıyı oluşturan bu dört evre birbirinden kesin olarak ayrılamaz. Bu evreler bazen çakışabilir, bazen de aynı anda yürütülmeleri gerekebilir (Şahin, 2009:132).

Türkiye’de Afet Yönetimi

Anadolu geçmişten günümüze birçok can ve mal kaybına neden olan afetle yüze gelmiştir. Bulduğumuz coğrafyada en çok karşılaşılan afet depremdir. Son yıllara kadar afetlerle mücadele başta deprem olmak üzere çığ, su baskını ve heyelana karşı gerçekleştirilmiştir. Afet yönetimi tarihimiz oldukça eskilere dayanmakla birlikte bu alandaki ilk düzenleme, 14 Eylül 1509 tarihinde meydana gelen, 13.000’in üzerinde can kaybının olduğu, 109 cami ve 1.047 yapının yıkıldığı İstanbul depremi sonrasında, dönemin Osmanlı Padişahı II. Beyazıt tarafından çıkarılan bir fermanıdır. Bu ferman ile yıkılan evlerin yeniden yapılması amacıyla hane başına 20 altın verilmiştir (Kemaloğlu, 2015:126).

Osmanlı’dan günümüze yönetimlerin afetlere bakışı daima olayın meydana gelişinden sonra zararın giderilmesi, tazmini ya da yeniden inşasını kapsamış ve afet öncesi önlemlere yeterince önem verilmemiştir. Yaşanan her afet sonrası, bir yasal düzenleme çabasına girilmiş ve afet yönetim mevzuatı bu şekilde ortaya çıkmıştır. 1939 Erzincan depremi sonrası o günkü hükümet, bazı yasal düzenlemeler yapmak zorunda kalmış ve afetlerle doğrudan ilgili ilk yasa, 17 Ocak 1940 tarih ve 3773 sayılı

“Erzincan’da ve Erzincan Depreminden Müteessir Olan Mıntikalarda Zarar Görenlere Yapılacak Yapılar Hakkında Kanun” olmuştur. Bu yasa ile evi yıkılanlara aynı ve nakdi yardım yapılması kurallara bağlanmıştır. Afetler hakkında yasal düzenlemeler Erzincan depremi ile başlayıp devam etmiştir. 18 Temmuz 1944 tarihinde 4623 sayılı “Yer Sarsıntılarında Evvel ve Sonra Alınacak Tedbirler Hakkında Kanun” çıkarılmıştır. Tüm ülkeyi kapsayan bu yasa ile ilk defa merkezi hükümet deprem öncesi bazı görevler üstlenmiştir. Deprem bölgelerinin belirlenmesi, yeni yapılacak binalar için bazı özel yaptırımların yönetmelikle zorunlu hale getirilmesi, acil durumlar için il ve ilçelerde yardım ve kurtarma programlarının önceden hazırlanması, belediyelerin gerekli zemin etütleri tamamlanmamış alanları imara açmaması gibi önlemler gündeme gelmiştir. Yasa hükmü gereği “Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası” oluşturulmuş ve 1945 yılında “Türkiye Yer Sarsıntısı Bölgeleri Yapı Yönetmeliği” bugünkü adıyla “Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkındaki Yönetmelik” yürürlüğe konulmuştur. 1953 yılında Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği bünyesinde bir deprem bürosu kurulmuştur. Daha sonra 1955 yılında bu büro DE-SE-YA (Deprem, Seylap, Yangın) şubesine dönüştürülmüş ve afet zararlarının azaltılması çalışmaları bu şube tarafından yürütülmeye başlanmıştır. 1959 tarihli ve çeşitli değişikliklerle günümüze kadar gelen 7269 sayılı “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” ile afet zararlarını azaltmayı amaçlayan daha önceki tüm yasaları tek bir yasa haline getirilmiştir. Yasa ile genel bütçeden ayrılan kaynağın dışında “Afet Fonu” oluşturulmuş, depremler ve seller dışında kalan tüm doğal afetler kapsam içerisine alınmıştır. Yasa merkezîyetçi bir anlayışa dayandırılmış, temel yaklaşım afet sonrası meydana gelen bütün zararların karşılanması olmuştur. Daha sonra oluşan depremler ile zaten gelirleri açısından yetersiz hale gelmiş olan Afet Fonu'na yeni kaynaklar aranmış ve deprem zararlarını karşılamak üzere yeni bir deprem fonu kurulmuştur. 1999 Marmara Depremi sonrasında afet yönetimi yetersiz kalmış ve bunun üzerine kanun hükmünde kararnamelerle mevzuatta önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. 4452 sayılı “Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu” çıkartılmıştır (Aktel, 2010:2).

Türkiye, topraklarının büyük bölümü Asya kıtasında yer alan, Avrupa ile Asya arasında köprü konumunda bulunan 780 bin kilometrekarelik bir ülkedir. Jeolojik, meteorolojik ve topoğrafik yapısı nedeniyle Türkiye, sıklıkla doğa kaynaklı afetlere maruz kalan bir coğrafyada konumlanmıştır. Bu coğrafya Türkiye’yi başta depremler olmak üzere, heyelan, su baskını, kaya düşmesi ve çığ gibi çeşitli afetlerle yüz yüze bırakmaktadır. “1980- 2017 yılları arasında meydana gelen afetler incelendiğinde, can

kayıbı bakımından Türkiye’de bir milyon kişi başına yılda ortalama 6-25 kişinin doğa kaynaklı afetler nedeniyle hayatını kaybettiği görülmektedir. 1900’den günümüze meydana gelen büyük depremler bakımından Türkiye 77 deprem ile dördüncü sırada yer almaktadır” (AFAD, 2018:8). Türkiye, yeryüzünün en aktif deprem kuşaklarından biri olan, Akdeniz, Alp, Himalaya deprem kuşağı içerisinde yer almaktadır. Alp sıradağları Asya ile Avrupa kıtalarının birbirlerine göre göreceli hareketlerinin oluşturduğu sıkıştırıcı kuvvetlerin etkisiyle meydana gelmiştir. Benzer şekilde Himalayalar da Hindistan ile Asya kıtasının birleşmesi sonucunda oluşmuştur (Ergünay, 2007:3).

Türkiye’de denetimsiz kentleşme ve yapılaşmanın yanı sıra, hızlı ve plansız gelişen sanayi süreçleri, kentlerimizin afetlere karşı yeterince güvenli ve dayanıklı gelişmesine engel olmuştur. Afetlerin oluşum sıklığındaki artış, toplum refahı ve kalkınmanın sürdürülebilirliği için afet risklerinin azaltılmasına yönelik tedbirlerin alınmasını daha da önemli kılmaktadır. Afetlerin neden olduğu kayıp ve zararların sosyo-ekonomik gelişmeyle olan ilişkisi her geçen gün daha iyi anlaşılmış, kalkınmayı engelleyici etkileri sık sık yaşanan afetlerde görülmüş ve ülkelerin kalkınma planlarında önemli konular arasında yer almaya başlamıştır. 10. Kalkınma Planına Hazırlık çalışmalarıyla ilgili olarak Başbakanlık tarafından 05.06.2012 tarih ve 28314 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan genelge ile Kalkınma Bakanlığı tarafından belirlenen konularda özel ihtisas komisyonları ve çalışma grupları kurulması kararlaştırılmıştır. Kurulan komisyonlardan birisi de “Afet Yönetiminde Etkinlik” olarak belirlenmiştir (SBB, 2020:1).

Afet Yönetimi kapsamında Türkiye’de 10. Kalkınma Planı döneminde gerçekleştirilen başlıca çalışmalar ve projeler şunlardır: (i) İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Kapasitesinin Arttırılması Projesi (İSMEP), (ii) MTA Diri Fay Haritasının Yenilenmesi, (iii) Türkiye Heyelan Haritası Projesi, (iv) Okul Tabanlı Afet Eğitim Projesi, (v) Toplum Liderlerini Teşkilatlandırma Projesi, (vi) Sivil Savunma Haber Alma, Yayma, İkaz ve Alarm Sistemi Projesi (SBB, 2020:26-29).

Doğal Afetler Özel İhtisas Komisyonu Kurumsal Yapı Alt Komisyonu Raporu’nda Türkiye’de, afet yönetim politikaları 1958 yılına kadar 3 dönem (1. Dönem: 1944 yılı öncesi, 2. Dönem: 1944 yılı öncesi, 3. Dönem: 1944-1958 yılları arası) halinde verilmekte iken, 1999 depremi sonrası dönem dördüncü dönem olarak değerlendirilebilir (Erkan, 2010:71,72).

Son dönemlerdeki afetler, afet yönetimi sisteminin yasal ve kurumsal yapısının ve uygulanma konularının yanı sıra bölgesel özelliklere ve farklı afet şekillerine göre değişen risk azaltma ve erken uyarı yöntemlerinin ve yerleşim birimlerinin afet risklerine daha dirençli hale getirilmelerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini

ortaya koymuştur. 5902 sayılı yasa öncesi ve sonrası afet yönetiminin merkez ve taşra örgütlenmesinde oluşan değişim incelenmektedir. İnceleme yasal mevzuat üzerinden yapılmakta ve değişikliklerin olduğu 5902 sayılı “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ana inceleme konusunu oluşturmaktadır. Yasa ile Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü kapatılırken, bunların yerine Başbakanlığa bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kurulmaktadır. Ayrıca İl Sivil Savunma Müdürlükleri yerine İl Özel İdaresi bünyesinde valiye bağlı İl Afet ve Acil Durum Müdürlükleri oluşturulmakta, kamu kurum ve kuruluşlarında bulunan “Savunma Sekreterliği” ve “Savunma Uzmanlığı” birimleri kaldırılmaktadır. Yasa ülkemizde çok başlı bir yapılanma gösteren afet yönetimini, tek bir çatı altında toplayarak Başbakanlığa bağlı bir birim haline getirmektedir (SBB, 2020:29).

Türkiye'nin doğal afetlerle ilgili istatistik verilerine bakıldığında, depremlerin en yıkıcı doğal afet sonucu doğurduğu görülmektedir. 1902-2003 yılları arasında, ülkede 137 adet hasar yapan deprem meydana gelmiş ve bu depremler sonucunda 83.908 kişi hayatını kaybetmiş, 171.283 kişi yaralanmış ve 493.824 konut yıkılmış veya ağır hasar görmüştür. Son 13 yıl içerisinde meydana gelen depremler nedeniyle uğranılan doğrudan ekonomik kayıpların ise 18 milyar ABD doları civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca depremler, Türkiye gibi bir tarih hazinesi olan ülkede, yerine konulması mümkün olmayan, tarihi yapı ve yerleşmelerin de yok olmasına neden olmaktadır (Ergünay, 2007:6).

Afet yönetiminde iki ana faaliyet alanı vardır: afet öncesi risk yönetimi ve afet sonrası kriz yönetimi. Risk yönetimi kendi içerisinde risk azaltma ve önceden hazırlık; kriz yönetimi ise, iyileştirme ve yeniden inşa olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir (Çilingir, 2019:40). Bu çalışmada medyanın merkezi yönetim ve yerel yönetim ilişkisi ele alınırken, kriz yönetimi faaliyeti üzerinden değerlendirme yapılmaktadır. Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Afet Yönetiminde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporunda yer alan GZFT Analizinde, Acil iletişim için uydu haberleşme sistemlerinin kullanımının yaygınlaşması fırsatlar olarak değerlendirilmiştir. Fırsat olarak ele alınan iletişim ve uydu sistemi kullanımı, medyanın afet politikalarında önemli bir aktör olarak görülmeye başlandığına işaret eder.

30 Ekim 2020 İzmir Depreminin Afet Yönetimi Süreci ve Krizin Yönetiminde Sosyal Medyanın Rolü Üzerine İnceleme

Teknoloji, afetlerin önceden tahmin edilebilmesi ya da afetlere hazırlıklı olmaya yardım eder. Afetlerin meydana geldiğinde zamana karşı yarışta arama kurtarma çalışmalarına hız kazandırarak afet sonrası iletişimden barınmaya beslenmeden sağlığa kadar her türlü ihtiyacın kolayca karşılanmasını sağlamaktadır. Silikon Vadisi'nde ve birçok üniversitede geliştirilen ve birçok afette kullanılarak birçok canı kurtaran pek çok teknoloji örneği bulunmaktadır: Modelleme Sistemleri, Tsunami Erken Uyarı Sistemleri, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Sosyal Medya, Mobil Uygulamalar, Drone Teknolojisi, Exoskeleton, Açık Kaynaklı Portatif Telekomünikasyon Kulesi, Portatif Güneş Panelleri, Yüzen Sığınaklar. Sosyal medya, afetleri öngörerek önlem alınmasını sağlayan teknoloji, önlenmesi mümkün olmayan afetler sırasında da arama ve kurtarma çalışmalarının en önemli destekçisi konumunda. Facebook, Twitter, WhatsApp gibi uygulamalar anında bilgi akışı sağlanması, yardım çalışmalarının ihtiyaç duyulan alanlara yönlendirilmesi gibi konularda oldukça işlevsel sonuçlar sağlayabiliyor. Sosyal medyanın yoğun bir şekilde kullanıldığı ilk afet Sandy Kasırgası'dır. 2012'de meydana gelen Sandy Kasırgası Karayipler'de ortaya çıkmış, Jamaika ve Küba'nın ardından ABD'ye ve Kanada'ya ulaşmıştı. Atlantik Okyanusu'nda kaydedilmiş bu en büyük kasırga ABD'de 24 eyalette 110 ölüme ve 20-50 milyar dolarlık hasara neden olmuştu. Kasırganın faturası bununla da sınırlı kalmamıştı: Jamaika'da evlerin yüzde 70'i elektriksiz kalmış, bir kişi ölmüş ve 55 milyon dolarlık hasar oluşmuştu. Haiti'de 52 ölüm meydana gelmiş ve 200 bin kişi evsiz kalmıştı. Küba'da 11 kişi ölmüş, 15 bin ev yıkılmış ve hasar iki milyar doları aşmıştı. Elektriğin olmadığı, ulaşım olanaklarının kısıtlandığı bu afette yardıma teknoloji yetişmiş, Amerikan Federal Afet Yönetim Ajansı'na göre, kasırga sırasında atılan Sandy ile alakalı 20 milyon tweet sayesinde afetzedelere ulaşılmış, yardım çalışmaları koordine edilmişti (Thinktech, 2020:1-2.)

Afetler konusunda bilinçlenme ve afet zararlarını azaltmak, hazırlıklı olmak ve müdahale konularında halk eğitiminde görsel ve yazılı medyanın çok önemli rol oynayabileceği bilinmektedir. Risk alanları, afetlerden korunma gibi konularda medyada işlenen konular, yazılar, gazetelerle dağıtılan broşürler olmakla birlikte çabalar yetersizdir. Medya, bilimsel olarak doğruluğu kanıtlanmamış bilgileri halka sunma durumunda halkı yanlış bilgilendirebilir. Bu nedenle medya çalışanlarının da afetler konusunda bilgilendirilmeleri, eğitilmeleri önem taşımaktadır. Medyayı paydaşlardan biri olarak ele almak, her evrede medya ile birlikte halk eğitimi planlamak ve sürdürmek önemlidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde valilik-medya iş birliğinde Washington ve Oregon Eyaletlerinde Çök-Kapan-Tutun tatbikatları

bölgesel ölçekte her yıl (18 Nisan 2002’de saat 9.45-10.00 arası gibi) afetlere hazırlık kampanyası dahilinde yapılmaktadır. Afetlere hazırlıklı olma, zararı aza indirme konusunda da eğitimlerden önce bilinçlendirme kampanyalarının düzenlenmesi gerekir. Kampanyalardan belediyelerin medya ile ortak çalışması etkili olabilir. Düzenlenecek eğitimlerin televizyon, internet gibi görsel-işitsel medya aracılığıyla afetler konusunda dirençli bir toplum oluşturma mümkün olabilir (Kadıoğlu, 2008:231-232).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 123 üncü maddesinde, idarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğu ve kanunla düzenleneceğine hükmedilmiştir. Buna göre idarenin merkezi yönetim ve yerel yönetim esaslarına dayanmaktadır. Diğer yandan yine Anayasa’nın 127 inci maddesinde “...Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir. Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.” hükmü yer alır (TBMM). Bu hükümler gereğince de, afetlere karşı etkin yönetim tedbirli ve bilinçli bir toplum, merkezi yönetim-yerel yönetim-medya iş birliğinde sosyal medya desteği ile oluşturulabilir.

Devlette sosyal medyanın önemi büyüktür. Hükümetler için sadece hızlı gelişen dünyaya uyum sağlamanın değil, aynı zamanda yeni iletişim biçimlerinden nasıl yararlanacağına da ne kadar önemli olduğu vurgulanır. Sosyal medyadan faydalanmanın avantajlarını şöyle sıralanmaktadır: kriz iletişimi, vatandaş katılımı, kamu güvenini inşa etmek, daha ucuz iletişim sağlamak, sosyal medyanın mesajların halka ulaştırılmasında test için iyi bir yol olması (Tran ve Bar-Tur, 2020).

Küreselleşme ve neoliberal politikalarla, toplumsal yapıda var olan örgütlü hareket etme davranışlarının törpülenerek bireysel davranışların ön plana çıkarılmasına rağmen, sosyal medya bireysel davranışları sanal ortamlarda yeniden kitlesel hareketlere dönüştürmektedir. Sosyal medyadaki kitlesel hareketler genellikle sonuçları toplumun çoğunluğunu ilgilendirecek ya da bağlayacak sosyal, siyasal, kültürel konulara yönelik olarak başlatılmaktadır. Kamusal sorumluluk gerektiren ve bu süreçte birçok kurumun iş birliğinde olması gereken afet yönetiminde başta merkezi yönetim olmak üzere yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve medya gibi birçok taraf bulunmaktadır.

Araştırma Yöntemi: Kapsam ve Sınırlılıklar

Türkiye’de en sık görülen afetlerden biri olan depremlerde özellikle afetin kriz yönetiminde sosyal medyanın ve arama motorlarının etkisi bu çalışmanın ana amacıdır. 30 Ekim 2020 tarihinde İzmir’de meydana gelen deprem ile ilgili sosyal medya ortamı 30 Ekim 2020-06 Kasım 2020 tarihleri arasında twitter’da yer alan mesajların ana başlıkları, mesajların amaçları ve mesajların gönderildiği kitlelerin incelenmesi ve arama motorlarında ilgili depremle ilişkili anahtar sözcüklerin incelenmesi bu çalışmanın amacıdır. Afet yönetimi, birçok disiplin alanın işbirliğini gerektirir. Afet yönetiminin temel aktörleri olan merkezi ve yerel yönetimlerin diğer paydaşlarla koordinasyonunda ve afet yönetiminde kamuya erişimde önemli rol oynayan sosyal medyanın birlikte ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görüldüğünden, bu çalışmanın sosyal medyanın birçok tarafı olan çalışma alanı olan afet yönetiminde dikkat çeken çalışma olması bakımından önemlidir.

Çalışmanın temel problemi, sosyal medya ve arama motorları İzmir Depremi kriz yönetiminde etkin kullanılmış mıdır? Çalışmanın alt problemleri:

- İzmir Depreminde kamuoyunun, haberi öğrenmek/yaymak için sosyal medyayı ve arama motorlarını kullanma sıklığında değişiklik var mıdır?
- İnternet aracılığı ile kamuoyunun İzmir Depremi afet yönetimi aktörlerine ilişkin algısı ölçülebilir mi? Kamuoyunun temel arama sözcükleri neyi ifade edebilir?
- İzmir Depremi sosyal medyada ve arama motorlarında ne kadar gündem olmuştur?
- Twittlerde temel hashtaglar nelerdir? Bu sözcükler neyi ifade etmek amacıyla kullanılmış olabilir?

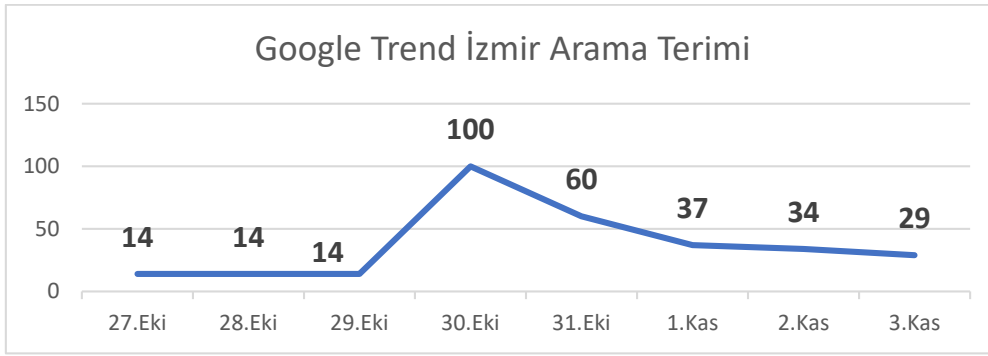
Çalışmanın evreni, 30 Ekim 2020 tarihinde İzmir’de meydana gelen depremde sosyal medya mecrası olan twitter ve arama motoru olan Google’dır. Çalışmanın örnekleme ise İzmir Depreminde Google arama motorundaki anahtar sözcükler ve twitterda depremle ilgili atılan mesajlardır.

Google arama motorunda, İzmir Depreminin meydana gelmesinden önceki üç gün ile deprem sonrasındaki üç gün içinde İzmir’deki depreme ilişkin temel anahtar sözcükler değerlendirilmiştir. Çalışmanın sınırlılıkları, sosyal medyanın birçok sosyal medya ortamından ve birçok arama motorundan meydana geldiği için yalnızca Google arama motoru ile twitter sosyal medya ortamı değerlendirmeye alınmıştır. Çalışma süresinin kısıtlılığı nedeniyle, twitter sosyal medya ortamında İzmir depreminde atılan mesajların sayısı üzerinden değerlendirme yapılmış ve içeriğine ilişkin ayrıntılı değerlendirme yapılamamıştır.

Bulgular

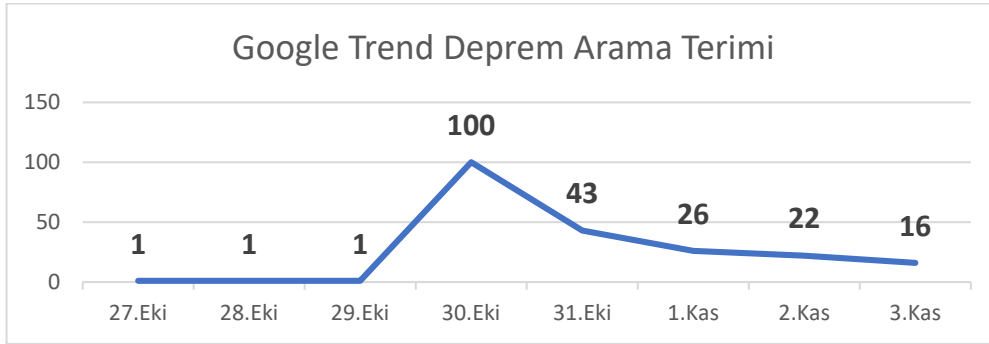
Öncelikle, İzmir Depremiyle ilgili temel anahtar sözcükler belirlenmiştir. Arama motorlarından biri olan Google Trend’te bu anahtar sözcükler üzerinden İzmir Depremi ele alınmıştır. Ayrıca, sosyal medya sitelerinden biri olan twitter’da konu ile ilgili olarak en yoğun kullanılan hashtagler sosyal medya ölçüm siteleri kullanılarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda değerlendirme yapıldığında;

1. **İzmir Depremi ile ilgili olarak Google Trend’de:** İzmir, Deprem, İzmir Valiliği, İzmir Büyükşehir Belediyesi, AFAD ve UMKE anahtar sözcükleri seçilmiştir.

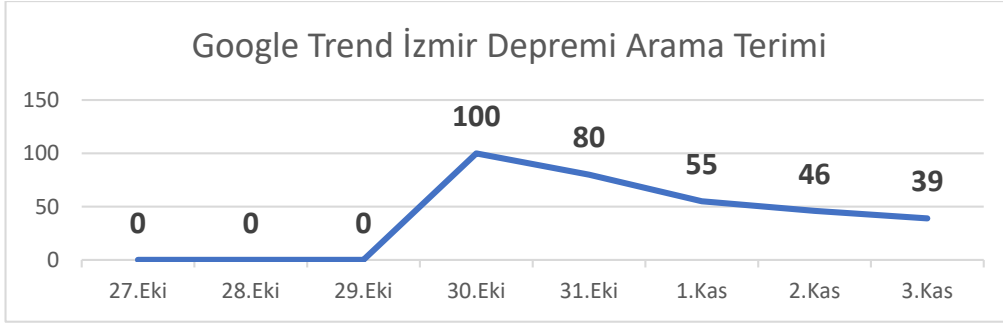
Grafik 1. Google Trend “İzmir” Kavramı Arama

27 Ekim 2020 tarihinde “İzmir” sözcüğü popüler olmayan bir arama sözcüğü iken depremden sonra en google da en çok aratılan sözcüklerden biri olmuştur.

Grafik 2. Google Trend “Deprem” Kavramı Arama

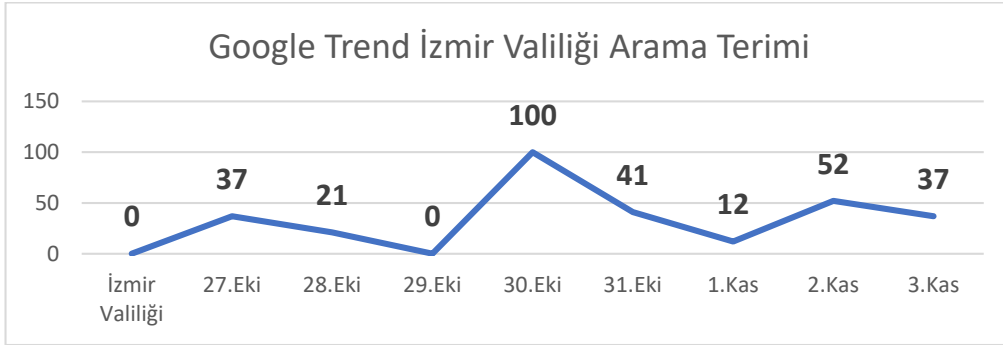
Depremden önce “Deprem” popüler olmayan arama sözcüğü değilken, depremin olduğu gün 30 Ekim 2020 de Google Trend’de en çok aratılan sözcüklerden biri olmuştur.

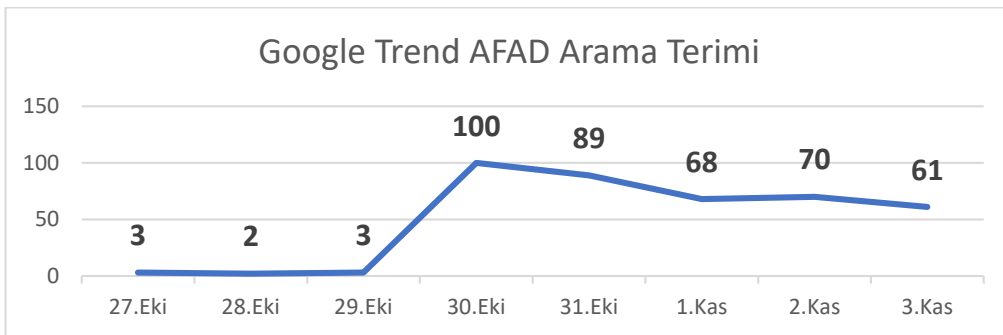
Grafik 3. Google Trend “İzmir Depremi” Kavramı Arama

2. Google Trend’de İzmir Valiliğinin, İzmir Büyükşehir Belediyesinin, AFAD’ın ve UMKE’nin arama sıklığına bakıldığında, bu aramalarında deprem olduğu günden başlayarak en popüler arama sözcükleri arasında girdikleri göze çarpmaktadır.

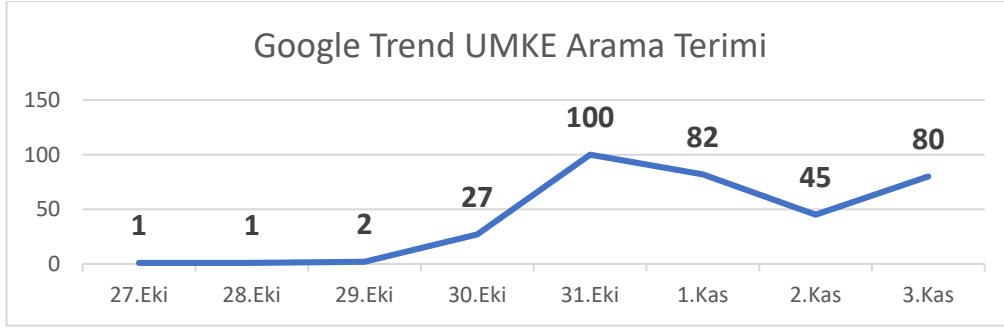
Deprem gibi bir doğal afet yönetiminde kamuoyunun bu anahtar sözcüklerle Google Trend’de arama yapmasını, doğal afetlerin yönetiminden sorumlu olanların beyanlarını izleme ihtiyacını hissettikleri ya da deprem yönetim sürecini yönetenler aracılığıyla izleme ihtiyacı duydukları söylenebilir.

Grafik 4. Google Trend “İzmir Valiliği” Kavramı Arama

Grafik 5. Google Trend “Afad” Kavramı Arama

Grafik 6. Google Trend "UMKE" Kavramı Arama

3. Twitter'da Türkiye'de son bir aylık en çok arama yapılan hashtaglere bakıldığında #deprem ve #izmir hashtaglerinin ilk 15 aramanın içine yer aldığı görülmektedir. Arama tarihlerine bakıldığında, iki aramanın da 31 Ekim 2020 tarihinde yani depremden bir gün sonra yapıldığı, #deprem hashtaginin 7. sırada, #izmir hashtaginin de 13 üncü sırada olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Top Hastags

Top Hashtags in Turkey

Most Tweeted Longest Trending 24h 7d 30d Year

		Total tweets	Record date
1	#EndSARS	3.1M	Oct 21, 2020
2	#BTSxBBMAs	2.9M	Oct 15, 2020
3	#BillboardTNT	2.4M	Oct 15, 2020
4	#AMAs	1.8M	Oct 26, 2020
5	#Debates2020	1.6M	Oct 23, 2020
6	#Election2020	1.5M	Nov 04, 2020
7	#deprem	1.4M	Oct 31, 2020
8	#LekkiMassacre	1.3M	Oct 21, 2020
9	#Maliye60BinÖğretmen	1.2M	5 days ago
10	#MaliyedenÖğrt60Bin	1.1M	Oct 30, 2020
11	#GetWellSoonYoongi	973.1K	5 days ago
12	#Elections2020	942.5K	7 days ago
13	#izmir	941.3K	Oct 31, 2020
14	#AppleEvent	735.3K	Oct 13, 2020
15	#2020MAMA	724.9K	1 hour ago

Tablo 2. Top Hastags

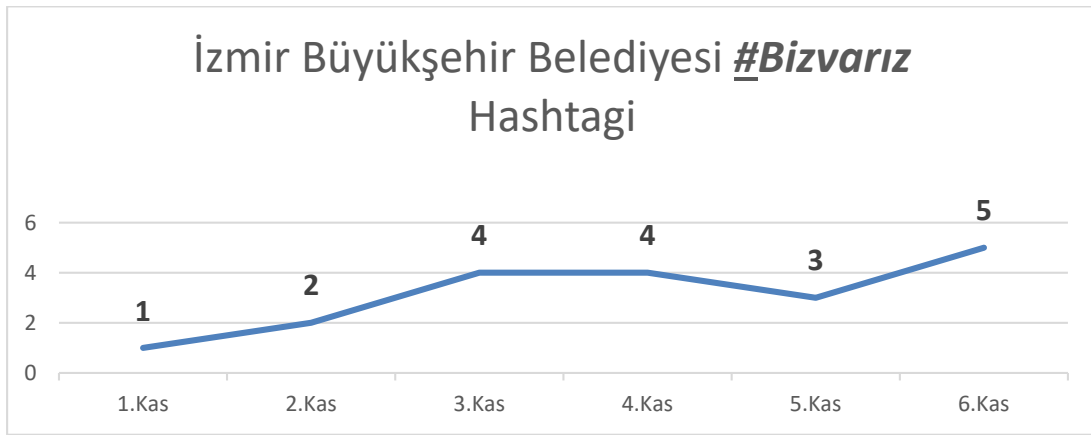
Top Hashtags in Turkey ?

Most Tweeted Longest Trending 24h 7d **30d** Year

		Total tweets	Record date
1	#EndSARS	3.1M	Oct 21, 2020 >
2	#BTSxBBMAs	2.9M	Oct 15, 2020 >
3	#BillboardTNT	2.4M	Oct 15, 2020 >
4	#AMAs	1.8M	Oct 26, 2020 >
5	#Debates2020	1.6M	Oct 23, 2020 >
6	#Election2020	1.5M	Nov 04, 2020 >
7	#deprem	1.4M	Oct 31, 2020 >
8	#LekkiMassacre	1.3M	Oct 21, 2020 >
9	#Maliye60BinÖğretmen	1.2M	5 days ago >
10	#MaliyedenÖğrt60Bin	1.1M	Oct 30, 2020 >
11	#GetWellSoonYoongi	973.1K	5 days ago >
12	#Elections2020	942.5K	7 days ago >
13	#izmir	941.3K	Oct 31, 2020 >
14	#AppleEvent	735.3K	Oct 13, 2020 >
15	#2020MAMA	724.9K	1 hour ago >

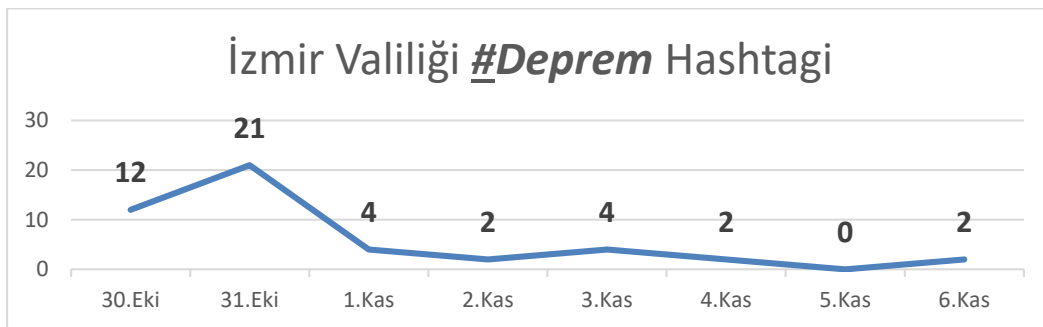
4. Depremin olduğu gün 30 Ekim 2020 de Twitter’da depremi duyurmaya yönelik olarak #deprem, #izmir, #izmirdepremi hashtaglerinin yoğun olduğu görülmektedir.
5. Depremin ikinci gününde, 31 Ekim 2020 de Twitter üzerinden destek amacıyla #yanınızdayızizmir hashtaginin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. 31 Ekim 2020 tarihi aynı zamanda Twitter üzerinden kamu kurumlarının, destek vermek isteyen sivil toplum örgütlerinin ve kullanıcıların depremzedeler için başlatılan yardım kampanyalarının hashtagleri öne çıkmaktadır:
6. Kızılay’ın başlattığı #DEPREMyaz2868egönder ve Arama Kurtarma Derneği AKUT’un başlattığı #AKUTyaz2930agönder hashtagleri öne çıkmaktadır.
7. 30 Ekim 2020 ve 31 Ekim 2020 de İzmir Büyükşehir Belediye Başkanının twitter hesabından yapılan duyuruda, deprem nedeniyle talebi, sorunu olan hemşehriler için Hemşeri İletişim Merkezi (HİM) ve 7/24 Deprem Hattına

ait destek hattının duyurusu #izmirhim hashtagiyle yapılmıştır. Arama kurtarma çalışmalarının devam ettiği 2 Kasım 2020 de enkazlardan yaralıların kurtarılması ile birlikte İzmir Büyükşehir Belediyesi twitter üzerinden destek amacıyla #Bizvarız hashtagi paylaşmıştır. Aynı tarihte bu paylaşımın paralel olarak #Umudumuzvar, #Umutvar hashtagleri trend topics olmamakla birlikte öne çıkan hashtaglerdir. 3 Kasım 2020 de enkazdan günler sonra en çıkarılan son kişi olan Ayda bebekle ilgili olarak (basında Rıza Bey Apartmanının enkazından kurtarılan bebeğin isminin Ayda olarak da verildiği görülmektedir) #Ayda, #Ayla, #Rızabeyapartmanı hashtagleri paylaşmıştır.

Grafik 7. İzmir Büyükşehir Belediyesi #Bizvarız Hastagi

8. İzmir Valiliğinin deprem ile ilgili twitter paylaşımına bakıldığında, en çok depremin olduğu gün ve depremden sonraki gün olan 31 Ekimde twitterda #deprem hashtagiyle paylaşım yapıldığı görülmektedir.

Grafik 8. İzmir Valiliği #Deprem Hastagi

9. Depreme ilişkin twitterdaki paylaşımlar değerlendirildiğinde, İzmir Büyükşehir Belediyesinin, İzmir Valiliğine göre sosyal medyayı daha aktif kullandığı gözlemlenmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesinin depremin meydana geldiği ilk gün ve sonraki gün paylaşımı daha çok depremi duyurma şeklinde olurken, daha sonraki günler depremin kriz yönetimi için

(depremzedelere acil yardım konularında) paylaşımlarda bulunduğu görülmektedir. Kriz yönetiminde arama ve kurtarma çalışmalarındaki yoğunluğa destek olarak 2 Kasım 2020 deki mesajları (#bizvarız) dikkat çekicidir. Büyükşehir Belediyesinin deprem konusundaki bu paylaşımları, Türkiye’de Afet konusunda karşılaşılan özellikle güvenlik ve asayiş sorunları ile insani yardım hizmetlerinde yaşanan sorunlara (Türkiye’de Afetlerde karşılaşılan sorunlara ilişkin bkz. Yılmaz, 2012) karşı alınacak önemler için anahtar niteliktedir.

10. Enkazlardan arama ve kurtarma çalışmalarının son verildiği 4 Kasım 2020 tarihinden sonraki twitter paylaşımlarının neredeyse bittiği göze çarpmaktadır. Sosyal medyanın deprem kriz yönetiminde daha çok depremin duyurulması, enkaz altındaki depremzedelerin kurtarılması, acil yardım, gıda, barınma gibi acil destek gibi çalışmaların organize edilmesinde aktif olarak kullanıldığı ifade edilebilir.

Tartışma ve Sonuç

Afetler, dünyanın neresinde meydana gelirse gelsin insanlık tarihinde can ve mal kaybına yol açan beklenmedik ve karmaşık olaylardır. Afetlerin ani ortaya çıkması, afet politikalarında odak noktası uzunca süre afetler olduktan sonra afetlerin yıkıcılığını en aza indirmek ve yaşamı bir an önce eski haline getirme yönünde çalışmalara odaklanma söz konusu olmuştur.

Afetlerin yıkıcılığını en aza indirmek amacıyla geliştirilen teknolojilerin ve afet yönetim politikalarının temel amacı insanlar ve doğa üzerindeki yıkıcılığını en aza indirmektir. Afet yönetiminde insanları felaketslere karşı koruyacak esas sorumlu taraf hükümetler olmakla birlikte, afetin yapısı gereği bilimsel ve yönetsel olarak sürece dahil olması gereken bir çok taraf vardır. Afet yönetiminde çok tarafın işin içinde olması, hükümetlerin afetin koordinasyonunda etkin olmasını zorunlu kılar.

Afet kriz yönetiminde en önemli unsurlardan biri iletişim ağıdır. Afet ortaya çıktıktan sonra iyileştirme ve yeniden inşa etme süreci zamana karşı yarışı gerektirir. Afet sürecini yönetenler ve halk için sosyal medya önemli bir mecradır. İzmir Depremi sonrasında 30 Ekim-6 Kasım arasında bir haftalık deprem yönetim sürecinde sosyal medyanın rolü twitter üzerinden değerlendirildiğinde, yerel yönetimin kriz yönetim sürecinde sosyal medyayı aktif şekilde kullandığı saptanmıştır. Buna karşın merkezi yönetimin twitterı daha çok depremi duyurma noktasında bıraktığı, müdahale ve iyileştirme çalışmaları konusunda Kızılay’ın destek ve yardım konusunda twittleri göze çarpmaktadır.

Deprem kriz yönetimi çerçevesinde dikkat çeken önemli bir husus da, değerlendirmeye alınan twittlerin yoğunluğunun çok dikkat çekici oranda arama kurtarma çalışmalarının bitmesi ile azalmasıdır. Diğer bir husus da, afetlerden sorumlu olan kurumların, halkın deprem olduğu günde internet arama motorunda arama oranındaki artıştır. Bunun da, afet yönetiminde halkta afet yönetiminin tarafları konusunda belli bir bilinç düzeyinin yerleşmeye başladığının göstergesi olabileceğidir. Çalışmada afet kriz yönetim sürecinde merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında koordinasyon sağlama konusunda yeterli düzeyde veri sağlanamamıştır. Bu noktada afet yönetim sürecinde merkezi ve yerel yönetim unsurlarının birlikte hareket etmesini sağlayacak sosyal medya platformlarının geliştirilmesinin bu konuda yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Extended Abstract

Disasters are one of the biggest problems that have been leading the struggle against nature from past to present. Depending on the geographical location, geopolitical structure and climatic conditions of each country, the type and size of the disaster it tries to deal with varies. The frequency and destructiveness of the disaster encountered made it important for countries to include this issue in their socio-economic policies. Because, experience over time has shown that disasters do not cause the same loss of life and property in every country. Each country develops policies and takes measures to reduce the risk and destructiveness of disasters in line with its socio-economic and cultural development level and experience.

In order to prevent disasters or to minimize their impact, governments effectively carry out the actions to be taken before, during and after disasters within the framework of the management process, helping to get out of disasters with the least damage. In the disaster management process, the effectiveness of the state's fight against disasters, planning and organizing the disaster management process, determining and training the people to be assigned for these tasks, guiding them, ensuring the coordinated control of all parts of disaster management, as in other management processes, requires management discipline and continuity in disaster management. Preventing the emergence of disasters by predicting as much as possible in line with the existing social, economic and technological possibilities, working in coordination of all institutions involved in the process during the disaster, monitoring the recovery of life as soon as possible after the disaster by healing the wounds in the success of disaster management is important.

Along with globalization, developments in communication and technology show that the social media is an effective actor in the disaster management process. As is known, success in combating disasters requires a struggle against time. It is seen that the studies on disaster management are mostly based on politics, management and economy. Studies on the role of the social media in disasters are mostly on its very

general contribution to the disaster management process. That is to say, disaster management is a comprehensive process that includes all management processes.

This study is limited to the position of the social media in crisis management in disasters, since it will be very ambitious and comprehensive for this study to address the position of the social media in all disaster management processes. Disaster crisis management consists of the studies carried out after the disaster occurred. At this stage, it includes activities such as search and rescue and first aid, damage assessment studies and improvement and reconstruction. On the other hand, the most common first of disasters in Turkey, the earthquake is, in this context, work on October 30, 2020 Date of crisis management of the earthquake that occurred in Izmir, disaster response, the role of the social media in post-management processes disasters has been questioned.

In the study, first of all, disaster, disaster management and stages of disaster management are discussed; then it was put forward in the framework of disaster management and disaster crisis management concept in Turkey. It focuses on the social media to increase the effectiveness of disaster management by playing an active role in the coordination of actors involved in disaster crisis management. In this context, the news published in the social media and search engine during the period from October 30, 2020, when the earthquake occurred, to November 6, 2020, were analyzed in the context of the impact of disaster crisis management actors on the management of the process; In the crisis management process, it was found that the social media's features of announcing/informing, developing interactions, revealing reactions, symbolizing and bringing individuals together came to the fore.

Kaynaklar

- Aktel, M. (2010). "5902 Sayılı Yasa İle Türkiye'de Afet Yönetiminde Oluşan Değişim". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S.27. s.1-9.
- Çilingir, G. A. (2019). Türkiye'de Afet Yönetimi ve İdarenin Sorumluluğu. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul.
- Doğan, M. (2003). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Dewing, M. (2010). Social Media:An Introduction. Parliamantary Information and Research Service, Library of Parlaments: Canada.
- Ergünay, O. (2007). "Türkiye'nin Afet Profili". s.1-14. *TMMOB Afet Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. 5-7 Aralık 2007. Ankara.

Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2009). "Türkiye'de Afet Yönetimi". *Doğu Coğrafya Dergisi*. Volume 14. Issue 22. s.147-164.

Erkan, E. A. (2010). Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye'de Yaşanan Sorunlar. DPT Uzmanlık Tezi. Ankara.

Güngör, N. (2018). İletişim: Kuramlar, Yaklaşımlar. Ankara:Siyasal Kitabevi.

Kadioğlu, M. (2008). "Modern, Bütünleşik Afet Yönetimin Temel İlkeleri". s.1-34. içinde Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri. (Ed.) M. Kadioğlu ve E. Özdamar. Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayınları. No:2.

Kadioğlu, M. (2008). "Toplumda Afet Bilincini Artırma Yöntemleri". s.223-241. içinde Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri. (Ed.) M. Kadioğlu ve E. Özdamar. Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayınları. No:2.

Kemaloğlu, M. (2015). "Türkiye'de Afet Yönetiminin Tarihi ve Yasal Gelişimi". *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Akademik Bakış*. S. 52. s.126-145.

Sever, R. ve Değirmenci, Y. (2019). "Temel Kavramlar". s.2-13. içinde *Afetler ve Afet Yönetimi*. (Ed.) Ramazan Sever. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Şahin, N. (2009). "Afet Yönetimi ve Acil Yardım Planları". s.131-142. *İzmir Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. İzmir.

Yılmaz, A. (2012). "Türkiye'de Afetler Karşılaşılan Sorunlar". *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.1. S.1. N.1. s.61-81.

Wisner, B., Piers Blaikie, P., Cannon, T. and Davis, L. (2003). *At Risk Naturel Hazards People's Vulnerability and Disasters*. London: Routledge.

İnternet Kaynakları:

Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü (2020). "Afet". <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> [Erişim Tarihi: 10.11.2020].

AFAD (2020). "Afet Türleri". <https://www.afad.gov.tr/afet-turleri> [Erişim Tarihi: 10.11.2020].

AFAD (2018). "Türkiye'de Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri" <https://www.undrr.org/> [Erişim Tarihi: 10.11.2020].

Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı – AFAD (2020). "Afet". <https://www.afad.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 04.12.2020].

Burnham, G. and Gospodinov, E. (2008). *Public Health Guide in Emergencies*. The Johns Hopkins and Red Crescent. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Forward.pdf> [Erişim Tarihi: 13.11.2020].

Doğal Afetler Özel İhtisas Komisyonu Kurumsal Yapı Alt Komisyonu Raporu, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/8a2fc6ed39fd083_ek.pdf?tipi=58&turu=X&sube=0 [Erişim Tarihi: 10.11.2020].

SBB (2020). "Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Afet Yönetiminde Etkinlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu". <https://www.sbb.gov.tr/ozel-ih-tisas-komisyonu-raporlari/#1543312172966-b62de4d7-b832> [Erişim Tarihi: 10.11.2020].

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=123
(13.12.2020)

Thinktech (2020). "Afet Yönetiminde Teknoloji, STM Teknolojik Düşünce Merkezi". https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/231201812256471_stm_blog_afetyonetimi.pdf [Erişim Tarihi: 07.11.2020].

Tran,T. and Bar-Tur Y. (20 Mart 2020). "Social Media in Government: Benefits, Challenges, and How it's Used". <https://blog.hootsuite.com/social-media-government/> [Erişim Tarihi: 11.10.2020].

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü (2020) "Afet". <http://www.tubaterim.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 04.12.2020].

Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2020). "Afet". <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 10.11.2020].